

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.007.069 в Національній академії
внутрішніх справ*

03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Колба Олександра Григоровича на дисертацію Василика Віталія Валентиновича «Кримінально-виконавчі засади покарання у виді позбавлення волі на певний строк», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Дисертація Василика В. В. є рукописом, який складається з анотації; змісту (сторінки 11-12); переліку умовних позначень (сторінка 13); вступу (сторінки 14-24), трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків до кожного із розділів (відповідно: сторінки 94-96; 163-166; 232-234); висновків (сторінки 195-203); списку використаних джерел (сторінки 235-244) та додатків (сторінки 279-310). При цьому загальний обсяг дисертації становить 299 сторінок, із них основний текст займає 233 сторінки.

У вступі дисертації (сторінки 14-24) автором наведені аргументи щодо обґрунтування вибору та актуальності теми дослідження (сторінки 14-16), зазначено про її зв'язок з науковими програмами, планами, темами (сторінки 16-17); визначено мету і завдання дослідження (сторінки 17-18); а також об'єкт і предмет (сторінка 18) та методи дослідження (сторінки 18-19).

Крім цього, на сторінці 19 цієї роботи надана інформація про емпіричну базу дослідження, а на сторінках 20-22 – про наукову новизну отриманих результатів; на сторінках 22-23 – про практичне значення отриманих результатів; на сторінках 23-24 – про апробацію матеріалів дисертації та відомості про публікації дисертантки, тобто автор у певній мірі дотримався тих формальних вимог, що пред'являються Міністерством освіти і науки (далі

МОН) України до зазначеного структурного елементу (зокрема, вступу) будь-якої дисертації.

Використавши у вступі логічні, догматичні та статистичні методи дослідження, В. В. Василик довів актуальність, теоретичне і практичне значення своєї роботи (сторінки 22-23 дисертації).

З формальної точки зору можна констатувати, що автор даної роботи правильно обрав відповідно до цього мету дослідження, а також визначив її завдання (сторінки 17-18 дисертації).

Беззаперечними можна вважати й визначені здобувачем об'єкт і предмет даного наукового дослідження (сторінка 18).

Виходячи з отриманих результатів цієї наукової роботи, а також висновків по зазначеній дисертації, достатніми слід визнати й застосовані у ході її розробки методи дослідження (сторінки 18-19).

У такому ж контексті варто оцінити й зібрані В. В. Василюком та використані у змісті дисертації й емпіричні матеріали дослідження, а саме – дані офіційної статистичної звітності за 2015–2020 роки; інформація з Єдиного реєстру досудових розслідувань; статична та аналітична інформація Офісу Генерального прокурора України, Судової адміністрації та Верховного Суду, Міністерства юстиції України та архівні матеріали ДКВС України за 1991–2020, а також 87 матеріалів практики Європейського суду з прав людини; зведені дані анонімного опитування за спеціально розробленою анкетною персоналу КВУ закритого типу (170 респондентів) та 300 засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк у Житомирській, Київській, Харківській та Чернігівській областях упродовж 2019–2020 років; результати багаторічного вивчення превентивної, слідчої і судової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора в системі органів юстиції (сторінки 19-20).

У свою чергу, практичне значення застосування отриманих результатів у різних сферах суспільної діяльності (науково-дослідній сфері, правотворчості, правозастосовній діяльності та в освітньому процесі)

(сторінки 22-23) не тільки підтверджує позитивний попередній висновок по цій дисертації, але й свідчить про прикладний характер цієї наукової розробки.

Як показало вивчення змісту цієї дисертації, у цілому відповідає вимогам МОН України й визначена В. В. Василюком структура, обсяг та технічне оформлення зазначеної роботи.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності та новизни.

Достовірність та наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, що сформульована у науковій роботі В. В. Василюка, ґрунтуються на наступних матеріалах, а саме – на: результатах опрацьованих здобувачем та використаних у тексті його дисертації наукових, навчальних і нормативно-правових джерел (всього 287 найменувань на 34 сторінках) (сторінки 245-278), зібраних у ході даного дослідження статистичних та інших емпіричних матеріалів (8 додатків на 32 сторінках) (сторінки 19-20; 279-310), а також виведених здобувачем на цій основі елементів наукової новизни (всього 10 положень) (сторінки 20-22), кожен із яких відображено в певній рубриці, а саме: вперше - 4 науково обґрунтованих результатів даного дослідження; удосконалено – 3 положення та дістали подальшого розвитку – 3 положення. Зокрема, вперше на дисертаційному рівні з'ясовано сутність і соціально-правову природу поняття та змісту процесу забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк в Україні, сформульовано його авторське визначення, а саме: під цим процесом слід розуміти законодавчо встановлену діяльність органів та установ виконання покарань, що здійснюється у взаємодії з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськістю й іншими учасниками кримінально-виконавчих правовідносин, спрямована на реалізацію в повному обсязі завдань кримінально-виконавчого законодавства і досягнення його мети на чітко визначених засадах та з урахуванням новітніх технологій,

наукових підходів, передового вітчизняного досвіду та зарубіжної практики (сторінка 20).

Також вперше запропоновано концептуальне бачення процесу забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк в Україні, що передбачає комплекс заходів правового (удосконалення нормативно-правового регулювання процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк шляхом запропонованих змін та доповнень до КВК України) та організаційного (обґрунтування надання ДКВС України статусу самостійної в системі державних органів виконавчої влади) характеру (сторінка 21).

Крім цього, здобувачем удосконалено: зміст елементів кримінально-виконавчої характеристики виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк в Україні з обґрунтуванням приведення кримінально-виконавчого законодавства у відповідність з положеннями Конституції України, зокрема ст. 8 (у якій закріплено принцип верховенства права), ст. 19 (принцип законності) та п. 14 ст. 92 (відповідно до якого виключно законами має визначатись діяльність органів та УВП) (сторінка 21), а також кримінально-виконавчі засади взаємодії органів та УВП з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування і громадськістю, доведено, що процес забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк є об'єктивно необхідним елементом діяльності усіх суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин (сторінка 21).

Дістали також подальшого розвитку теоретичні, правові, організаційні та прикладні підходи, спрямовані на більш активне впровадження в національне законодавство та практику реалізації зарубіжного досвіду з питань процесу забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк (запровадження порядку застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (Швеція); заходів підвищення фінансової спроможності виправних колоній (Норвегія); програм матеріального забезпечення засуджених (Франція); інституту «приватної

тюрми» (Німеччина); досвіду функціонування приватних і урядових виправних установ (Канада) як основи підвищення рівня його ефективності та результативності (сторінка 22).

Повнота викладу в опублікованих працях положень, висновків і рекомендацій.

Проведений аналіз опублікованих наукових розробок В. В. Василика показав, що основні теоретичні положення, висновки і рекомендації відображені ним у 12 публікаціях, серед яких: 5 статей, опублікованих у фахових наукових виданнях України та – 1 у зарубіжному джерелі (Словацька Республіка), а також - у 7 тезах наукових доповідей.

Виходячи з цього та враховуючи більш як 3-х річний період дослідження обраної здобувачем теми дисертації (2017-2021 р.р.) (сторінка 17 дисертації), варто визнати, що кількість праць та інших результатів цієї наукової розробки, є достатніми для узагальнення та наукового обґрунтування вироблених її автором положень, висновків, рекомендацій і пропозицій по суті досліджуваної проблематики. При цьому варто також зазначити, що всі вказані вище наукові здобутки В. В. Василика (12 наукових праць) і по формі, і по змісту та об'єму відповідають вимогам МОН України, що пред'являються до кожного окремо взятого виду наукових розробок, та у повній мірі кореспондуються і відображають змістовні положення його дисертації.

Крім цього, вивчення як змісту дисертації, так і опублікованих праць дає підстави стверджувати, що зазначене наукове дослідження В. В. Василюком проведено самостійно, а апробація матеріалів його дисертації (сторінки 23-24) здійснена згідно рекомендацій МОН України на 7-ми міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах, що можна вважати достатнім з огляду оцінки репрезентативності отриманих здобувачем результатів даного дослідження.

Про наукову новизну та теоретичну і практичну цінність цієї дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у

відповідних її розділах і підрозділах. Зокрема, у розділі 1 «Теоретичні засади дослідження процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні», який складається з 3-х підрозділів (сторінки 25-96), до положень, що мають доктринальне та прикладне значення, можна віднести наступні:

1. Результати проведеного автором аналізу наукових праць, присвячених досліджуваній проблематиці (сторінки 26-34; підрозділ 1.1. «Стан наукового дослідження забезпечення процесу виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк»).

2. Висновок, який зробив дисертант на сторінці 50, а саме на сьогодні питання сучасного стану наукової розробки кримінально-виконавчих засад покарань у виді позбавлення волі в Україні на дисертаційному рівні досліджено не повною мірою, що негативно впливає на ефективність забезпечення процесу виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та актуалізує необхідність активізації наукових розробок у цьому напрямі, враховуючи, зокрема, що це покарання посідає одне з домінуючих місць серед тих, що застосовуються до засуджених в Україні, а тому вітчизняні й зарубіжні дослідники мають приділити розробленню цього питання всебічну увагу (підрозділ 1.1 дисертації).

У свою чергу, у підрозділі 1.2. «Теоретичне визначення поняття та змісту процесу забезпечення покарання у виді позбавлення волі на певний строк» (сторінки 52-71 дисертації) до найбільш цінних у теоретичному та практичних аспектах слід віднести такі результати цієї роботи:

а) позиція здобувача, відповідно до якої поняття, що розкривають сутність предметів, явищ, процесів, являють собою вищий вид понять – це поняття теоретичні. Саме в теоретичному мисленні здійснюється необхідний зв'язок між формами мислення та їх змістом, водночас як в емпіричному мисленні цей зв'язок відсутній. Специфіка теоретичних понять полягає в тому, що вони не можуть бути виведені безпосередньо з досвіду. Вони

виражають сутність вищого порядку і являють собою більш адекватне відображення об'єктивного світу, ніж емпіричні (сторінка 55);

б) висновок дисертанта про те, що головне завдання науки КВП – визначення сутності виконання покарання. Однак її вирішення неможливе без урахування й аналізу різних форм вияву діяльності при виконанні покарань різних видів. У теорії покарання, поняттях КВП категорія «виконання покарання» має бути відображена односторонньо, у чистому, знятому виді. (сторінка 61);

в) науково обґрунтований погляд автора цієї роботи про те, що виконання покарання розуміється як необхідність у діяльності УВП, містить у собі як свою сторону якісну і кількісну визначеність. На відміну від нього, виправлення, що має стосовно виконання покарань випадковий характер, відрізняється невизначеністю критеріїв. При цьому значення поняття «виконання покарання» полягає в тому, що воно визначає своєрідність теоретичної побудови КВП (сторінка 63 дисертації).

Натомість, у підрозділі 1.3. «Генезис становлення та розвитку процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні» (сторінки 71-94 дисертації) у цьому контексті до таких важливих положень даного дослідження можна віднести ті із них, що, зокрема, стосуються висновку автора про те, що вирішення організаційно-правових питань, пов'язаних із процесом виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк – одне із найважливіших та відповідальних завдань Міністерства юстиції України. У зв'язку з цим, як слушно зауважив автор роботи, питання вивчення еволюції виконання покарань у виді позбавлення волі набуває особливого змісту, адже з відміною смертної кари цей вид покарання поряд з довічним позбавленням волі стали чи не єдиними головними запобіжними засобами з питань боротьби з рецидивною злочинністю (сторінка 72); науково обґрунтованої позиції здобувача про те, що попри історичний генезис становлення та розвитку даного процесу, соціально-правова природа зазначеного державного примусу в сучасних

умовах не повною мірою відповідає вимогам міжнародного права з питань кримінально-виконавчої діяльності, а також нормам Конституції України й суспільним потребам (сторінка 93); а також прогноз автора цієї дисертації про те, що кримінально-виконавча система України після її реформування повинна стати Європейським інститутом, з міжнародними стандартами утримання ув'язнених під варту та засуджених в органах і установах виконання покарань (сторінка 94).

До таких, що витікають із змісту підрозділів та відображають їх сутність, слід визнати в цілому й висновки до розділу 1 (сторінки 94-96 дисертації).

У розділі 2 «Правове регулювання та організація забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні», який складається з 3-х підрозділів (сторінки 97-166), до найбільш цінних у теоретичному та практичних аспектах можна віднести наступні положення дисертації В. В. Василика, а саме – це:

1. Висновок дисертанта про те, що в умовах військової агресії проти України і проведення ООС (антитерористичної операції) на Сході України, що висунула на перший план питання збереження незалежності та суверенітету країни, забезпечення безпеки громадян, та у зв'язку з підписанням Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом і необхідністю виконання комплексу заходів з реформуванням різних сфер суспільного життя, спрямованих на подальшу євроінтеграцію, перед державою постала ціла низка нових викликів у галузі забезпечення прав людини, у тому числі й щодо забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі (сторінка 112; підрозділ 2.1 дисертації).

2. Здійснена автором роботи класифікація та аналіз нормативно-правових актів, які мають пряме відношення до досліджуваної проблематики (сторінки 125-126; підрозділ 2.1).

У свою чергу, в підрозділі 2.2 «Органи й установи виконання покарань та їх взаємодія з іншими державними органами й громадськими

організаціями при виконанні покарання у виді позбавлення волі на певний строк» (сторінки 126-140 дисертації), як видається, до найбільш обґрунтованих положень можна віднести висновок автора про те, що важливим питанням стосовно процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі є те, яке пов'язано із взаємодією ДКВС України з іншими органами державної влади (сторінка 133 дисертації); визначені здобувачем напрямки взаємодії ДКВС України з іншими учасниками кримінально-виконавчої діяльності (сторінки 133-139); науково обґрунтована пропозиція дисертанта про те, що взаємодія органів та УВП з державними органами й недержавними організаціями – необхідна умова забезпечення ефективної життєдіяльності кримінально-виконавчих установ (сторінка 139 дисертації).

Натомість, у підрозділі 2.3 «Соціально-правова природа забезпечення ізоляції та режиму засуджених під час виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у кримінально-виконавчих установах закритого типу» (сторінки 140-163) найбільш цінним у теоретичному та практичному аспектах можна вважати науково обґрунтовану позицію здобувача про те, що для реалізації заходів виправлення і ресоціалізації режим відбування покарання виступає немов би «точкою опори», завдяки якій організація та сприйняття виправного впливу відбуваються більш предметно, що полегшує цілеспрямованість виправлення особи (сторінка 144 дисертації); висновок здобувача про те, що режим відіграє найактивнішу роль у системі та взаємодії основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, виступаючи умовами застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (сторінка 146 дисертації); виокремлені дисертантом основні ознаки ізоляції засуджених, а саме: 1) ізоляція як зміст позбавлення волі зумовлює систему правообмежень для засуджених; 2) доцільність – усі правообмеження, що зумовлені фактом ізоляції, застосовуються виключно для забезпечення мети покарання; 3) необхідність обов'язкової юридичної підстави застосування ізоляції – вироку

суду; 4) відносність ізоляції засуджених – вона не є абсолютною, а полягає в обмеженні, і аж ніяк не позбавленні прав і свобод засуджених; 5) строковість – існує протягом встановленого вироком суду строку покарання (сторінка 163).

Такими, що витікають із змісту підрозділів та відображають у загальному зміст проблем, які визначені у їх назвах, можна вважати й висновки до розділу 2 (сторінки 163-166 дисертації).

У розділі 3 «Шляхи удосконалення процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні», який складається з 3-х підрозділів (сторінки 167-234), до найбільш цінних у теоретичному та практичних аспектах можна віднести наступні положення дисертації В. В. Василика, а саме – це висновок здобувача про те, що створення правової держави в Україні та забезпечення на цій основі цивілізованого функціонування і розвитку громадянського суспільства – одна з визначальних умов успішного реформування кримінально-виконавчої системи, включаючи й питання, що стосуються процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні (сторінка 170; підрозділ 3.1); визначені автором роботи основні заходи щодо реформування кримінально-виконавчої системи України, які мають забезпечити реалізацію виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у сучасних соціально-правових, економічних, фінансових та інших умовах з функціонування сфери виконання покарання (сторінка 175; підрозділ 3.1); науково обгрунтована позиція дисертанта про те, що на сьогодні в Україні не створено належних правових, управлінських, методологічних та інших умов для забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк (сторінка 194; підрозділ 3.1).

У свою чергу, у підрозділі 3.2 «Основні напрями удосконалення нормативно-правового регулювання процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк» до найбільш цінних у теоретичному і практичному значеннях можна віднести розроблені В. В.

Василиком положення, відповідно до яких вдосконалення адміністративного та кримінально-виконавчого законодавства, яке регулює процедуру оцінювання ефективності діяльності УВП щодо процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк слід здійснювати за допомогою аналізу основних проблем, які виникають під час оцінювання як персоналу установ виконання покарань, так і всієї системи виконання покарань України загалом (сторінка 195); оціночний підхід дисертанта щодо існуючої практики запобігання злочинам з боку персоналу органів та установ виконання покарань, а саме – на думку автора, створилася замкнена система, яка надзвичайно ускладнює притягнення до кримінальної відповідальності посадових осіб ДКВС, які вчинили злочини, оскільки слідчі ДКВС підзвітні та підконтрольні її керівництву. Особи, які, перебуваючи в УВП чи попереднього ув'язнення, вчинили новий злочин, фактично стають безправними і їх подальша доля повністю залежить від керівництва відповідних установ, що є неприпустимим (сторінки 199-200 дисертації); розроблені здобувачем основні напрями удосконалення кримінально-виконавчого законодавства, що стосується процесу забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі (сторінки 211-212 дисертації).

В той самий час, у підрозділі 3.3 «Кращі світові практики (досвід) забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк та впровадження його в Україні» до теоретично та практично значущих положень слід віднести висновок автора про те, що по-перше, чинне кримінально-виконавче законодавство України є недосконалим і таким, що потребує видозмін за кращими світовими практиками, по-друге, зазначені видозміни є необхідно умовою підвищення ефективності та результативності вітчизняних КВУ закритого типу й, водночас, невід'ємним елементом забезпечення безпечних умов життєдіяльності визначених у законі суб'єктів виконання-відбування покарання, яке стало предметом цього наукового дослідження (сторінка 232 дисертації).

Такими, що витікають із змісту підрозділів та відображають у загальному зміст проблем, які визначені у їх назвах, можна вважати й висновки до розділу 3 (сторінки 232-234 дисертації).

У цілому такими, що відповідають вимогам МОН України, можна визнати й висновки по цій науковій розробці (сторінки 235-244).

Відповідно до формальних вимог МОН України, оформлено здобувачем і список використаних у цій дисертації джерел (всього 287 найменувань) (сторінки 245-278). При цьому варто зазначити, що всі вони відповідають темі обраного дослідження.

У даній дисертації є, крім цього, відповідні 8 додатків (сторінки 279-310).

Разом з тим, варто зазначити, що у дисертації В. В. Василика є ряд дискусійних та спірних положень, рекомендацій і висновків, які мають стати одним із елементів предмету її захисту, а також зобов'язують здобувача навести додаткові аргументи з приводу своєї позиції по суті проблематики, а саме:

1. На сторінці 71 дисертації (підрозділ 1.2. здобувач запропонував власне визначення поняття «процес забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк», яке, без сумніву, має теоретичне та практичне значення.

Вивівши авторське поняття, здобувач мав би здійснити й аналіз його системоутворюючих ознак, що є необхідним елементом будь-якого дисертаційного дослідження.

2. Здійснивши у цілому на належному рівні своє дослідження, дисертант жодним словом, крім вступу (сторінки 18-19), не обмовився про методи і методологію його пошуку, що є необхідним елементом при підготовці дисертаційних розробок.

Зазначений підхід автора в певній мірі знизив презентабельність у ході даного дослідження результатів, а також вплинув на загальне позитивне враження від цієї дисертації.

3. У цій роботі здобувач визначив 9 завдань свого дослідження, які по назві співпадають зі змістом питань, що винесені у план даної наукової розробки (сторінки 11-12), але у жодному з підрозділів так і не пояснив, у чому полягає їх сутність та соціально-правова природа.

Знову ж таки, такий підхід дисертанта не міг не відобразитися на оціночних показниках отриманих у ході даного дослідження результатів.

4. У загальних висновках (сторінки 235-244) дисертант сформулював низку пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України, які стосуються змісту кримінально-виконавчих засад покарання у виді позбавлення волі на певний строк, але не загострив увагу, що важливо з огляду оцінки їх теоретичної та практичної значущості.

5. Правильно визначивши у цілому мету даного дослідження, автор чомусь дещо схоластично підійшов до формулювання його завдань (сторінки 17-18), звів дослідження у цій частині до вивчення проблем режиму та ізоляції засуджених до позбавлення волі.

Така позиція здобувача дещо знизила презентабельність отриманих результатів дослідження, а також загальну позитивну оцінку про цю роботу.

6. Підводячи підсумки по відповідних розділах дисертації, здобувачу варто було б більш предметно відобразити отримані ним результати дослідження, які витікають із змісту підрозділів, а не накопичувати загальну та формальну інформацію у висновках (сторінки 94-96; 163-166; 232-234).

Проте, не дивлячись на вказані вище зауваження, слід констатувати, що вони носять теоретико-пізнавальний та рекомендаційний характер і суттєвого впливу на отримані в ході даного дослідження результати не мають, як, власне, і в цілому не впливають на рівень проведеного здобувачем наукового пошуку.

Загальний висновок:

Дисертація Василика Віталія Валентиновича «Кримінально-виконавчі засади покарання у виді позбавлення волі на певний строк», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінально-виконавчого права, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03 квітня 2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 9–12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор **В. В. Василик** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»..

Офіційний опонент:

професор кафедри політології управління
та державної безпеки Волинського
національного університету імені Лесі Українки
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
«__» червня 2021 р.

О. Г. Колб

